

Физическото възпитание и спорта като алтернатива на социално-негативното поведение при подрастващи

Антоанета Момчилова, Ивелина Друмева

Physical Education and sport for the prevention of the social and distributional behavior in adolescents. Bulgaria faces a number of social, economic and management difficulties. Prospects for its development to a large extent depend not only on the level of education and health, but also of moral behavior of adolescents.

Its imperative to build and implement in practice an innovative educational system for physical education and sport for effective socialization and the development of their potential, to improve the health and physical abilities mand eradication of social events.

Key words: *Physical Education, effective socialization, physical abilities, social events.*

ВЪВЕДЕНИЕ

България е изправена пред редица социални, икономически и управленски трудности. Перспективите за развитието ѝ до голяма степен зависят не само от нивото на образованост и здравословното състояние, но и от нравственото поведение на подрастващите. Социално-икономическата криза породи немалко негативни явления, които съдържат в себе си заплаха за нормалното им развитие. [5]

Основните причини за негативните тенденции в развитието на детството у нас са:

1.. *Голяма част от българските семейства живеят под прага на социалния минимум.* Растежът на безработицата най-много се отразява на децата. В стремежа си да осигурят материални средства родителите напускат страната и децата остават при близки. Липсата на родителски грижи и контрол допринася за криминализирането на повече от оставените деца без достатъчен надзор.

2. *Сериозен е проблемът с извънбрачната раждаемост,* която обрича децата на липса на семейна среда и пълноценно възпитание. Голям е броят им настанявани в специализирани детски заведения.

3. *Негативни процеси протичат и в образователната система.* Смяната на ръководния апарат, протичащите неконтролируеми обществено-политически процеси и нерегламентираното им пренасяне в училище е причина за необоснована диференциация на преподаватели, занижена възпитателна работа.

4. *Нередовно посещение на училище* от децата. Многобройни са рисковите фактори и стресови състояния, в които те изпадат на улицата. Съчетани са с ценностна дезориентация и деформация на интереси, което непосредствено влияе върху поведението им.

5. *Липсата на координираност на съществуващата система от звена и органи* води също до увеличаване на престъпността сред подрастващите.

6. Почти във всички големи градове има *бездомни деца*, които често стават обект на физическо насилие, а и често джебчи или печелят средства от просия. Засилва се уличното разпространение на наркотични вещества, като първи жертви на наркодилърите са безнадзорните деца, както и някои от елитните училища.

ИЗЛОЖЕНИЕ

На базата на данни от НСИ (Национален статистически институт) може да бъде представен относителният дял на социално-негативното поведение на деца, спрямо общия брой на регистрирани престъпления в страната (таблица 1).

Таблица 1.

Структура на социално-негативното поведение на деца

години	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Общо регистрирани престъпления (бр)	137001	135120	133984	130379	128701	124022	123264	119967
Общо престъпления, извършени от деца (бр)	7356	8662	8653	9607	10146	9720	8571	6978
Относителен дял (%)	5,37	6,41	6,46	7,37	7,88	7,84	6,95	5,82

Не се наблюдава значима разлика в броя на престъпленията, извършени от деца за изследвания период. Докато при общия брой на регистрираните за страната престъпления за същия период се установява плавно и непрекъснато намаление, то при подрастващите престъпността от 2000 г. до 2004 г. се установява увеличение с пик през 2004 година. Следва спад като обща обща тенденция. Като относителен дял престъпленията, извършени от деца, не надхвърлят 10 % от общорегистрираните. [5]

През последните години по данни на НСИ България е на 28-мо място в Европа по този показател. Това обстоятелство не е успокоително. Ето и някои данни за видовете престъпления, извършени от малолетни и непълнолетни правонарушители (таблица 2).

Таблица 2.

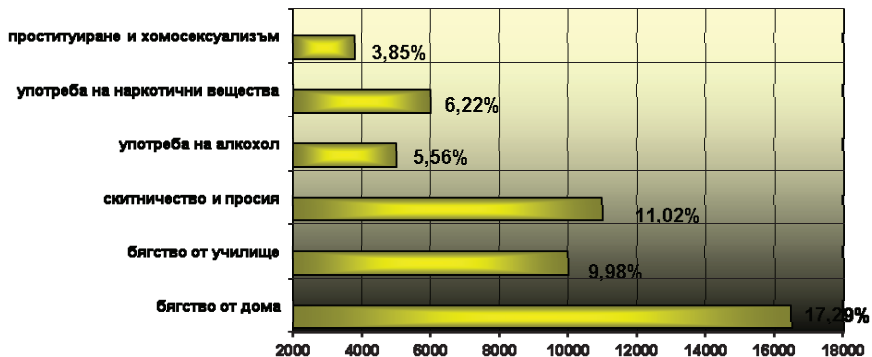
Видове социално-негативното поведение на малолетни и непълнолетни

2 видове престъпления	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Умишлени убийства	14	10	16	14	5	2	16	14	7
Умишлено нанесени телесни повреди	203	250	229	281	265	257	278	294	266
Блудство	92	121	118	109	79	80	100	82	84
Изнасилване	71	90	79	70	26	18	26	19	14
Кражби	5267	6206	6127	6533	6742	6304	5883	4624	3907
Грабежи	433	546	559	698	775	635	401	360	237
Противозаконно отнемане на МПС	177	176	163	233	220	175	124	195	147
Престъпления, свързани с наркотици	--	--	--	--	385	379	252	232	203
Общо	7356	8662	8653	9607	10164	9720	8571	6978	6043

НСИ събира данни и за противообществени прояви на малолетни и непълнолетни, водени на отчет в детските педагогически стаи. В годишниците му са представени само част от всички регистрирани в страната прояви, общият брой на които за периода 2000 - 2008 г. е 99011. Обобщените данни са представени на фигура 1. На нея ясно се очертават **рисковите фактори**: бягство от дома; бягство от училище; скитничество и просия; употреба на алкохол; употреба на наркотични вещества и други.

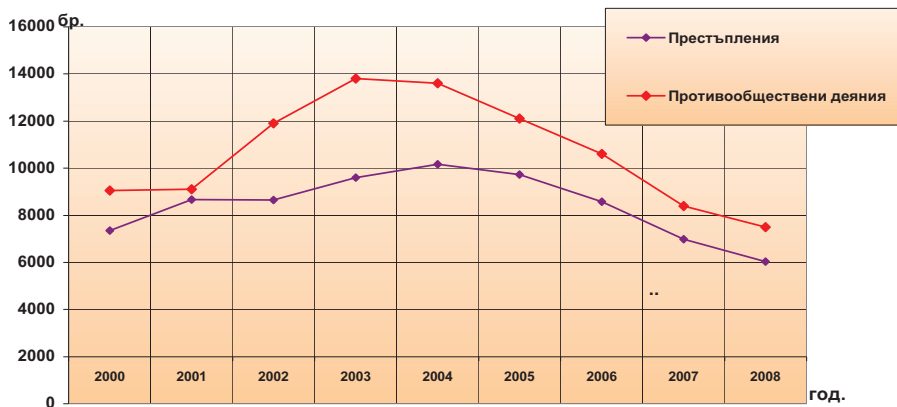
Най-често извършваната проява е бягство от дома, следвана от скитничество и просия, с относителен дял съответно 17.19 % и 11.02 % спрямо всички

противообществени деяния, регистрирани за този период. На трето място след тях е бягството от училище (9.98 %), после употребата на наркотични вещества (6.22 %), употребата на алкохол (5.56 %) и проституиране и хомосексуализъм (3.85 %). От представените дотук данни може да се определи динамиката на младежката престъпност и на извършените от малолетни и непълнолетни противообществени деяния за периода 2000 - 2008 г. (фиг. 1).

фиг. 1. Противообществени деяния на малолетни и непълнолетни правонарушители

Каква е динамика и структура на противообществените прояви (престъпления и деяния) на децата? Прави впечатление, че движението на двете криви съвпада (Фиг. 2).

Фиг. 2. Динамика на социално-негативното поведение на деца

И при двете пикът е в годината на промените в ЗБППМН (Закон за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни) през 2003/2004 г., след който се наблюдава спад в техния брой. Включват се данни и за бягство от училище, а към данните за проституиране се добавят и тези за хомосексуалните прояви.

Днес се разработват проекти за актуализация на съществуващото законодателство в съответствие с изискванията на международните нормативни

документи, отнасящи се до осигуряването на действия за грижи за българските деца. Засилена е и дейността по предотвратяването срещу противообществените им прояви, и по осигуряването на нормалното им развитие.

Предвиждат се следните дейности за профилактика и ресоциализация на подрастващите правонарушители:

- **Активизиране на спортно-масовата** в училищата .
- **Осъществяване на физическо** и положително нравствено възпитание на учениците.
- **Усъвършенстване на учебната материално-техническата база**, подобряване на методико-педагогическата и физическата подготовка на учениците. Прилагане на индивидуален възпитателен и образователен подход.
- Непосредствено **провеждане** на правна и педагогическа просвета с родители чрез участия в родителски срещи на поканени външни лектори.
- **Обезпечаване на благоприятни социално-битови условия за добра** физическа и педагогическа подготовка в училищата и изучаване на причините за престъпността и нейната превенция.
- **Непрекъснато усъвършенстване на образователната система** и подобряване на възпитателната работа в училище.
- **Преодоляване** на влиянието на криминогенните групи върху поведението на подрастващите и други.

В този контекст националната парадигма за формиране на здравословен начин на живот на учениците е една от най-важните задачи, свързани с профилактиката и корекцията на социално-негативното им поведение.

Целта на настоящата разработка е да се разработи иновативна педагогическа система за физическо възпитание и спорт, която да съдейства за ликвидиране на асоциалните прояви при подрастващи, за ефективна социализация и развитие на потенциала им, за подобряване на здравето и физическата им дееспособност.

Осмислянето на физкултурната дейност като основен фактор за духовно, физическо и двигателно развитие на младите хора, ще помогне за ефективното им приобщаване към многообразните ценности на живота и ще ги предпази от пагубното влияние на негативните тенденции в обществото ни (наркомания, алкохол, безцелно пропиляване на времето и др.). Ще съдейства за пълноценното формиране на личността им.

Разкриването на концептуалните положения на педагогическата система за физическо възпитание и спорт е изключително важно, особено в контекста на разбирането на човека като цялостност, многостранна същност, като важен социално културен феномен.

Теоретико-методологичното **съдържание** се основава на психолого-педагогически принципи, акумулиращи интегративно-социалния потенциал на съвременното физическо възпитание и спорт, с отчитане на многообразните форми на девиантно поведение.

Въздействието ѝ е насочено върху подрастващи за: постигане на здравословен начин на живот и по-висок стандарт на физическо и психическо здраве; подобряване на физическата им пригодност; издигане на спортния им престиж; създаване на вътрешна потребност за системни занимания с физически упражнения и спорт.

Основните ѝ задачи се отнасят до:

1. **Задоволяване** на потребностите на младите хора от спортни занимания и формиране на трайни навици за водене на здравословен начин на живот.
2. **Изграждане** на организационни, финансови и кадрови предпоставки за нормално функциониране на спортните секции в училищата, спортните клубове в

общината, за осъществяване на тренировъчна, състезателна и организационна дейност, с цел развиване и популяризиране на физическото възпитание и спорта.

3. **Създаване** на условия и възможности за туризъм, с оглед пълноценен отдых, развлечение и емоционално обогатяване на личността.

4. **Изграждане** на материална база за спортни дейности, отговаряща на европейските стандарти.

5. **Разработване** на концепции и оптимизирани програми за физическо възпитание, спорт и прилагане на обективни критерии за системно отчитане на физическата дееспособност на учениците.

На тази база е възможно да се реализира диференциран подбор на ефективни средства, преди всичко за профилактика, за блокиране на асоциалните форми на поведение и формиране на определени качества на личността на младите хора, обуславящи позитивно социалното им поведение.

Необходимо е да се осъществи:

➤ **Прогнозиране** на промените на психофизическото състояние на всеки ученик във връзка с повишената ефективност на приложената методика на физкултурна дейност.

➤ **Обосноваване** на основните положения на концепциите на педагогическата система на физическо възпитание и спорт за подрастващи с различни форми на социално-негативно поведение.

➤ **Ефективен подбор на средствата на физическо възпитание и спорт** за профилактика на асоциалните форми на поведение на различните типологични групи при подрастващите.

Положителен превантивен ефект се постига чрез разнообразните възможности за осмисляне на свободното време извън училище, засилване работата по възстановяване на масовия спорт и туризъм.

Педагогическата система за физкултурна дейност, за превенция и профилактика на различни форми на социално-негативно поведение при ученици е разработена в съответствие с Националната програма за развитие на физическото възпитание и спорта, фиг. 3.

Фиг. 3 Педагогическа система за физическо възпитание и спорт за профилактика на различни форми на социално-негативно поведение на подрастващи

I. Физическо възпитание и спорт в училищата

Заема централно място в системата за физическо възпитание и спорт. Водещата му роля се определя от широкия обхват на обучаваните от първи до четвърти клас, като най-благоприятна възраст за формиращо въздействие на физическите упражнения и спорта върху цялостната им личност. Зависи от комплексните условия за провеждането на ефективен учебен и тренировъчен процес. [1, 2, 3]

Приоритетни дейности:

⊕ *Оптимизиране* на двигателния активност в урока, като неразделна част от интелектуалното и емоционалното развитие, и възпитание на подрастващите, със средствата на работа по физическо възпитание.

⊕ *Осигуряване* на свободен достъп до спортните обекти и съоръжения за учениците през голямото междучасие.

⊕ *Актуализиране* на учебните програми, като се отчита спецификата на биосоциалния статус на учениците – здраве, физическа годност, интереси и предпочитания към даден спорт или дисциплина.

⊕ *Подобряване* на организацията, съдържанието провеждането на извънкласната тренировъчна дейност, като изключително важен фактор за борбата с тютюнопушенето и детската престъпност.

⊕ *Организиране и провеждане* на спортни състезания в училищата. Те са основа на начална подготовка в детско-юношеския спорт. Тази дейност има приоритетно място за спортно развитие на обучаваните и се допълва с извънучилищната им тренировъчна дейност.

⊕ *Осигуряване* на възможност за занимание със спорт по желание.

⊕ *Формиране* на потребност от системни спортни занимания.

II. Физическо възпитание и спорт в свободното време

Какви конкретни дейности трябва да се реализират?

⊕ *Разширяване на обхвата и изграждане* на мотивация за участие в спортни занимания, с оглед подобряване на физическата дееспособност на учениците, *разнообразяване* и пълноценно използване на свободното им време.

⊕ *Даване* на основни, специализирани знания, умения и навици за практикуване на предпочитан вид спорт.

⊕ *Увеличаване и разнообразяване* на спортните услуги за ученици, предлагани от спортните клубове в общината

⊕ *Популяризиране* сред тях на спортове, които не са включени в учебните програми по физическо възпитание и спорт.

⊕ *Използване* възможностите на спорта като превенция срещу нетолерантността, насилието, употребата на цигари, алкохол и наркотици и други.

⊕ *Формиране и развитие* на социални качества - умения за работа в екип, толерантност, солидарност, спазване на принципите на „Феър плей“.

III. Физическо възпитание и спорт за всички

Това е приоритетно направление от общинската политика за укрепване на здравето и повишаване на физическата подготовка на младите хора. Включва всички видове занимания с физически упражнения, спорт и туризъм и представлява основа на спортното движение, като свободна и спонтанна дейност за удоволствие и отдих, намаляване на психическото напрежение и утвърждаване на здравословен начин на живот. Важно е епизодичните спортни изяви да прерастат в традиционни и добре организирани дейности. Това извежда на преден план координацията на дейностите с държавните власти, спортните клубове и други сдружения на територията на общината и областта. [2,4]

Спортните клубове, училищата, които управляват и ползват държавни или общински спортни обекти трябва да създават съответната организация и оказват методическа помощ за тяхното пълноценно използване от младите хора.

Необходимо е:

⊕ *Да се изгради функционална материална база за практикуване на физически упражнения и спорт;*

⊕ *Да се провежда активна пропаганда дейност, чрез средствата за масовата информация, провеждана от спортните секции, клубове и местни власти;*

⊕ *Да се осъществи добра координация и взаимодействие между тях при планирането и провеждането на различните спортни прояви;*

⊕ *Да се осигури наличие на широк актив от доброволни сътрудници, инструктори и други технически лица.*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Превенцията на престъпността е резултат от успешния образователен процес, осъществяван с активното участие на всички заинтересовани страни - родители, учители, ученици, институции, местна общност.

Педагогическата система на физическото възпитание и спорта разширява обхвата на социалните групи за повишаване на интереса на младите хора към занимания с физически упражнения, спорт и туризъм като средство за изграждането на положителна ценностна система. Осигурява възможност за лична изява чрез постиженията в спорта и е важен фактор за борба срещу негативите на агресията и криминалните изяви.

Данните от анализа на резултатите от приложението на Педагогическата система за физическото възпитание и спорт за превенция на детската престъпност в 3 СОУ гр. Русе, ще бъдат оповестени в следващи публикации по проблема.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Бутузов И.Д., Шульц М.П. Учитель-ученик. Характер взаимоотношений и их влияние на уровень воспитанности, обучения и социальную активность школьников: Учебное пособие. JL., 1983.

[2] Волохов А.В. Социализация ребенка в деятельности детских организаций (вопросы теории и методики). Ярославль: Изд-во ЯГПУ им. К.Д. Ушинского, 1999.

[3] Волохов А.В., Рожков М.И. Концепция социализации личности ребенка в условиях деятельности детской организации. М., 1991.

[4]. Кон И.С. Ребенок и общество. М.:Наука,1988.

[5]. Нормативна уредба

Закон за здравето (ЗЗдр)

Правилника за прилагане на Закона за интеграция на хората с увреждания (ППЗИХУ)

Правилник за прилагане на Закона за народната просвета (ППЗНП)

Правилник за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза на работоспособността и на регионалните картотеки на медицинските експертизи (ПУОРОМЕРПКМЕ)

Наредба № 3 /27 април 2000 г. за здравните кабинети в детските заведения и училищата (Наредба № 3 /27 април 2000 г.)

Наредба № 3 / 15 април 2003 г. за системата на оценяване (Наредба № 3 от 15 април 2003 г.)

Правилник за дейността на училището

За контакти:

Проф. Антоанета Момчилова, дпн, Русенски университет „Ангел Кънчев“,
e-mail: atom@abv.bg,

Ивелина Друмева, Магистър, Русенски университет „Ангел Кънчев“,
e-mail: piffita@abv.bg

Докладът е рецензиран.